

خلاصه گزارش اظهار نظر کارشناسی درباره:
«لایحه جرائم رایانه‌ای»

دوره هشتم - سال اول

شماره ثبت:

۱۲۱

شماره چاپ:

۱۲۲

تاریخ چاپ:

۱۳۸۷/۴/۹

انقلاب فناوری اطلاعات جوامع را دستخوش تغییر و تحول بنیادینی کرده است. انجام بسیاری از مشاغل آسان‌تر شده است. سهولت در دسترسی و جست‌وجوی اطلاعات توأم با امکانات نامحدود در مبادله و توزیع اطلاعات منجر به رشد سرسام‌آور بهره‌گیری از ابزارهای فناوری اطلاعاتی شده است که بر تمام جنبه‌های فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی انسان تأثیر می‌گذارد. گستره کاربری این فناوری به‌گونه‌ای است که در حال حاضر بنابر آمارهای رسمی بیش از ۲۵ میلیون کارت الکترونیکی نزد کاربران سامانه‌های الکترونیکی بانک‌ها، ۱۰ میلیون کارت نزد کاربران سامانه هوشمند سوخت و ۵۰ میلیون مشترک تلفن همراه و ثابت، ۱۸ میلیون کاربر اینترنت در کشور وجود دارد. علاوه بر گسترده‌ی کاربری با توسعه خدمات الکترونیکی روز به روز دامنه کاربردها وسیع‌تر می‌شود. حال آنکه برای تدوین نظام مسئولیت افراد در قبال این فناوری تاکنون تدابیر حقوقی متناسبی دیده نشده است. امروزه متخلفین و مجرمین این فضا در مکان‌هایی به غیر از نقاطی که آثار و نتایج اعمال آنها ظاهر می‌شود، قرار دارند. با این حال کارایی قوانین جزایی موجود منحصر به قلمرو خاصی است و به دلیل اینکه اجزای عنصر مادی کاملاً یا بعضاً تغییر یافته و برخی توصیف‌های مجرمانه جدید هم به وجود آمده نمی‌توان مجرمین را با قوانین قبلی محاکمه نمود. لازم به توضیح است عدم وجود قانون جرایم رایانه‌ای باعث شده تا مجرمان بدون ترس از قوه قهریه به ارتکاب جرایم ادامه داده و پرونده‌های بسیاری که قضات در رسیدگی آنها با مشکل مواجه هستند، باقی مانده است و این امر مانعی بزرگ بر سر راه توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات است؛ زیرا قانونی برای حمایت از کاربران، داده و اطلاعات در مقابل مجرمینی که دانش رایانه‌ای بالایی دارند وجود ندارد و بی‌تردید این خلأ قانونی آسیب‌های بی‌شماری را به دنبال خواهد داشت و چه بسا منشأ چالش‌های امنیتی نیز شود.

معرفی لایحه

لایحه جرایم رایانه‌ای شامل ۵ بخش و ۴۲ ماده است.

بخش اول (ماده ۱) - کلیات.

بخش دوم (مواد ۲ تا ۱۹) - جرایم و مجازات‌ها.

بخش سوم (مواد ۲۰ تا ۳۸) - آیین دادرسی جرایم رایانه‌ای.

بخش چهارم (ماده ۳۹) - همکاری‌های بین‌المللی.

بخش پنجم (مواد ۴۰ تا ۴۲) - سایر مقررات.

اگرچه اصلاحات لازم در این لایحه در کمیته جرایم رایانه‌ای کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس هفتم شورای اسلامی با همکاری تدوین‌کنندگان لایحه و مرکز پژوهش‌های مجلس انجام شد لکن ساختار کلی آن تغییری نداشته است و در مواردی نظیر درج برخی جرایم جدید، متناسب نمودن مجازات‌های پیشنهادی با جرایم، الحاق مواد استنادپذیری ادله الکترونیک اصلاحاتی اعمال شده است.

شماره مسلسل:

۲۸۰۹۱۳۸-۱

تاریخ انتشار:

۱۳۸۷/۵/۱۹

ویژگی‌های لایحه جرایم رایانه‌ای

لایحه جرایم رایانه‌ای به لحاظ ساختار با رعایت اصول کنوانسیون‌های بین‌المللی جرایم سایبر تدوین شده است. هرچند به نظر می‌رسد رویه قوه قضاییه در حبس‌زدایی به تناسب مجازات‌های لایحه با جرایم ارتكابی که اکثراً در فضای غیرسایبری هم اتفاق می‌افتد ایرادی جدی وارد کرده است چرا که ماهیت جرمی نظیر جاسوسی یا کلاهبرداری و جعل چه در محیط معمول و چه در فضای سایبر با کمی تساهل از یک درجه اهمیت برخوردار است و در نتیجه مجازات‌های نقدی پیشنهادی تناسبی با مواد متناسب آن در قانون مجازات‌های اسلامی ندارد و در ضمن مجازات‌هایی که به قانون مجازات‌های اسلامی ارجاع شده نظیر ماده (۸) «کلاهبرداری» به دلیل عدم شفافیت در ارجاع قاضی را دچار ابهام می‌سازد. از جمله محاسن لایحه عدم جرم‌انگاری موضوعاتی است که در قوانین موجود سابقه جرم‌انگاری دارد. شایان ذکر است موادی از قانون تجارت الکترونیک دلالت می‌کنند جدای از مواد جرم‌انگاری شده به دلیل اینکه بر مبادله الکترونیکی داده و با موضوع تجارت الکترونیک دلالت می‌کنند جدای از مواد جرم‌انگاری شده این لایحه هستند. البته لازم است قانون تازه تصویب «نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند» نیز در نظر داشت تا همپوشانی بین این دو وجود نداشته باشد.

اشکالات عمده لایحه به شرح زیر است:

۱. عدم جرم‌انگاری تمامی جرایم فضای سایبر نظیر هرزنامه‌ها، جرایم علیه نام دامنه‌های ایرانی.
۲. عدم تصریح در مبحث استنادپذیری ادله الکترونیک.
۳. عدم تفکیک و درجه‌بندی برخی جرایم.
۴. عدم شفافیت در روش‌های بررسی ادله الکترونیک، پی‌جویی.
۵. تعیین مجازات‌های نقدی برای ارتكاب جرایمی نظیر جاسوسی و...
۶. فقدان مجازات‌های جایگزین متناسب با این فضا.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

یکی از مهم‌ترین نیازمندی‌های تقنینی فضای تبادل اطلاعات (فضای سایبر) قانون جرایم رایانه‌ای است. دامنه کاربری فناوری اطلاعات و نقشی که در تمام عرصه‌های زندگی بشری می‌گذارد بی‌همتا است و از همین رو از یک سو شاهد ورود این فناوری به عرصه‌های جدید و توسعه کاربردها و خدمات الکترونیکی هستیم و از سوی دیگر با معضلات و اعمال قابل سرزنش کاربران مواجه هستیم که به دلیل عدم وجود تدابیر کیفی و غیرکیفری متناسب هر روزه شاهد افزایش تعداد و نوع سوءاستفاده‌ها هستیم. در سال‌های اخیر رویکرد دیگری نیز در دستور کار قرار گرفته نظیر استفاده از مضامین کیفی مشابه و اصلاحات قانونی به صورت بخشی، این رویه به دلیل فقدان آیین دادرسی خاص جرایم رایانه‌ای و عدم جرم‌انگاری عناوین مجرمانه جدید روند بررسی پرونده‌های سوءاستفاده را با مشکلات جدی مواجه می‌کند. تصویب قانون جرایم رایانه‌ای با اصلاحاتی که باید به دلیل گذشت ۴ سال از زمان ارائه و تغییرات بسیاری که در عرصه فناوری اطلاعات و دامنه کاربری اتفاق افتاده در آن اعمال شود و نیز عدم تصویب قوانین بخشی، بهترین راهکار قانونی اعمال حاکمیت نظام جمهوری اسلامی ایران در جهت سالم‌سازی فضای سایبر است.